

UN MONUMENT ISTORIC DIN SECOLUL AL XVIII-LEA: BISERICA ROBILOR ȚIGANI DE LA POARTA MĂNĂSTIRII HUREZI

Constantin MĂNESCU*

Cuvinte cheie: *Hurezi, Romanii de Jos, robi, țigani, Brâncoveanu, Dionisie Bălăcescu.*

Mots clef: *Hurezi, Romanii de Jos, serfs, tziganes, Brâncoveanu, Dionisie Bălăcescu*

Résumé

L'église des serfs Tziganes est située à la porte de la Monastère de Hurezi. Elle est un monument historigue et d'art religieux, ayant comme patrons les Saints Anges Michael et Gabriel. L'église a été bati en 1700 par l'arhimandrite Jean, le premier abbé de la Monastère de Hurezi(1692-1726). En 1757, un moine de famille noble, Dionisie Bălăcescu, l'abbé de Hurezi entre 1735-1783, a réparé ce monument religieux et a payé les travaux de la peinture. Aujourd'hui c'est une église pour les croyants qui habitent dans le village Romanii de Jos, près de bourg de Hurezi. C'est un important monument d'architecture, qui continue la tradition de l'art brancovan du XVIII-e siècle.

Ansamblul mănăstiresc de la Hurezi, înscris în Lista Patrimoniului Cultural Mondial în decembrie 1993, avea să ducă peste veacuri numele voievodului Constantin Brâncoveanu, cel care a făcut nemuritor toponimul Hurezi și a primit pentru veșnicie cununa lui Hristos, numărându-se printre sfinții săi martiri. Încadrarea în spațiul și în spiritualitatea românească a edificiilor brâncovenești de la Hurezi este făcută într-un mod admirabil de Bartolomeu Anania în cartea "Cerurile Oltului": "Privit de foarte sus - și abstracție făcând de capriciile terenului -, ansamblul arhitectural al Hurezilor se înscrie ca o constelație în formă de cruce greacă, cu patru biserici la capete și una în centru. La miazănoapte, schitul Sfinții Apostoli; la miazăzi, biserica Sfinților Îngeri a satului Romani - amândouă fiind ridicate de către arhimandritul Ioan, întâiul egumen al mănăstirii, duhovnic, sfetnic în taină și inspirator al voievodului; la răsărit biserica bolniță, zidită de doamna Marica; la apus, schitul Sfântul Ștefan, durat de feciorul său cel de al doilea, care purta numele întâiului martir creștin; în mijloc, inima crucii este însăși biserica cea mare, ctitoria nominală a voievodului, cu chiliile împrejur, căreia paraclisul domnesc - în fapt, al șaselea locaș de închinare -, cu silueta lui zveltă, i se adaugă ca o floare albă la subsuoara unei răstigniri. Dacă se vorbește de caracterul unitar al Hurezilor, eu sunt convins că această unitate nu se limitează la stilul artistic"¹.

* Preot, parohia Urșani, Horezu, Vâlcea. Doctorand la Universitatea „Valahia” din Târgoviște

¹ Valeriu Anania, *Cerurile Oltului*, Școliile Arhimandritului Bartolomeu la imaginile fotografice ale lui Dumitru F. Dumitru, Editată de Episcopia Râmnicului și Argeșului, Râmnicu Vâlcea, 1990, p. 92.

Unul din cele șase locașuri de închinare de la Hurezi, situat în afara zidului împrejmuit al complexului monahal de la Hurezi, lângă Ocolul Silvic Romanii de Jos, pe partea stângă a șoselei care merge spre nord, către mănăstire, este fostul schit "Sfinții Îngeri Mihail și Gavril", cunoscut și sub numele de biserica robilor țigani ai Mănăstirii Hurezi sau schitul din "mahalaua Țigănia"². Trecutul acestei biserici este învăluit de mister și de legendă. În epoca brâncovenească, ea a aparținut Sfintei Mănăstirii Hurezi și a servit ca locaș de închinare a robilor ce se găseau pe lângă mănăstire, unde aceștia erau botezați și cununați. În decursul timpului, a servit și servește ca biserică de mir pentru satul Romanii de Jos. Până acum, acest monument istoric a rămas necercetat și data construirii lui nu e sigură³. Cercetătorii oferă date contradictorii pentru începuturile acestui sfânt locaș. Unii afirmă că el a fost ridicat la data de 8 Noiembrie anul 1700⁴, ctitori fiind arhimandriții Ioan și Dionisie de la Hurezi, alții afirmă că "s-a clădit în 1707"⁵, iar alții susțin că acest monument istoric "a fost construit din zid de piatră și cărămidă în anii 1712-1714, spre sfârșitul domniei voievodului Constantin Brâncoveanu"⁶. Este posibil ca arhimandritul Ioan să fi ridicat acest sfânt locaș, ajutat de alți monahi viețuitori la Hurezi, și să fi rămas mult timp nezugrăvit și neînfrumusețat, ca urmare a tragicului sfârșit al Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, petrecut la 15 august 1714 la Istanbul, unde piereau uciși de sabia călăului păgân sfetnicul Ianache și cei patru fii urmați de tatăl lor. Cert este că biserica este reparată și zugrăvită în anul 1757 prin grija egumenului Dionisie Bălăcescu de la Hurezi, dată care este menționată de mai multe surse⁷. Greutatea identificării unei date sigure, anterioare anului 1757, este determinată și de lipsa pisaniei originale, singura inscripție fiind cea de deasupra ușii de la intrare, care are următorul cuprins: "Întărirea celor ce nădăjduiesc spre Tine, Doamne. Întărește, Doamne, sfântă biserica Ta, care o ai câștigat cu scump sângele Tău".

Desigur că începuturile acestui cătun din Romanii de Jos, numit ulterior "mahalaua Țigănia", trebuie puse în legătură cu domnitorul Constantin Brâncoveanu. Născut la 15 august 1654, acesta avea un an când și-a pierdut tatăl (Papa Postelnicul) și patru ani când și-a pierdut bunicul (Preda vornicul), fiind crescut de mama sa, în clanul rudelor cantacuzinești. Cu toate acestea, Constantin Brâncoveanu va urma linia care fusese inaugurată de bunicul patern, vornicul Preda Brâncoveanu, care era cel mai bogat

² Preotul I. Popescu - Cilieni, *Biserici, târguri și sate din județul Vâlcea*, Editura Ramuri, Craiova, 1941, p. 55.

³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Constantin Brâncoveanu și ctitoriile sale din Oltenia*, în "Mitropolia Olteniei", XVI (1964), nr. 9-10, p. 720

⁴ Preotul I. Popescu - Cilieni, *op. cit.*, p. 55; Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I - Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. II(M-Z), Editată de Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, p. 549; Radu Crețeanu, *Mari ctitori de locașuri sfinte. 2. Dionisie Bălăcescu*, în "Mitropolia Olteniei", XXV(1973), nr. 11-12, p.924.

⁵ Administrațiunea Cassei Bisericii, *Anuar 1909*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1909, p.229.

⁶ Sfânta Episcopie a Râmnicului și Argeșului, Protopopiatul Horezu, Parohia Râmnești - Horezu, Biserica filială cu hramul Sfinții Îngeri, Romanii de Jos, *Dosar nr. 5* cuprinzând clasificarea și catalogarea bunurilor mobile și imobile la data de 1 aprilie 1972, fila 1; *Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, Coordonator: Pr. Dumitru Sandu, vol. II, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 938; *Viața Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 825.

⁷ Radu Crețeanu, *op.cit.*, p.924; Athanasie Mironescu, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin*, Tipografia "Gutenberg", București, 1906, p. 670.

om al timpului său. Acest fapt se vede din portretul pe care i l-a făcut, cu puțin timp înaintea tragicei sale morți, diaconul Paul de Alep (1637-1667), cu prilejul vizitei sale la Brătășani și la Mănăstirea Brâncoveni: "Am ajuns la satul numit Brătășani, stăpânit de marele vornic Preda, rudă a răposatului Matei voievod [...]. El este primul dintre boierii din această țară datorită moștenirii primite de la strămoșii săi și moșiile sale sunt imense"⁸. Ajungând la mănăstirea Brâncoveni, diaconul sirian este impresionat de cele văzute: "Acest boier este foarte bogat și fără pereche atât în această țară, cât și în orice altă țară. Se spune că are pe moșiile sale douăsprezece mii de iepe de prăsilă și în fiecare din cele două sute de sate care îi aparțin, se află câte o herghelie [...]. El are o mie cinci sute de familii de ȣigani robi și se spune că nimeni nu are avuții ca el, afară de mănăstirea Cozia, care are o mie de ȣigani. Ni s-a spus că ia de la fiecare familie, la sărbătoarea Sfântului Gheorghe, câte 6 dinari și la sărbătoarea Sfântului Dumitru încă pe atâta, ca haraci. Cei mai mulți din acești ȣigani sunt meseriași și se spune că această sumă de douăzeci de mii de dinari se varsă în toți anii în vistieria sa. Și cu toate acestea, traiul său este foarte simplu, mai ales în ceea ce privește masa, la care nu obișnuiește să bea altceva decât apă"⁹.

Constantin Brâncoveanu va moșteni de la strămoșii săi această avere funciară de mare întindere, dar el va continua să cumpere, ca boier și, mai cu seamă, ca domn, moșii, părți de sate, sate întregi cu rumâni și ȣigani, vii, livezi, vaduri de moară, roți de moară, munți, heleșteie, bălți și case, atât în Ȧara Românească, cât și în Transilvania. Astfel, din documente rezultă că în intervalul 1666 -1688, Brâncoveanu a cumpărat, ca boier, (mare agă, mare postelnic, mare spătar și mare logofăt) proprietăți în 13 localități din Ȧara Românească, care se vor adăuga la cele 43 de stăpâniri moștenite. Între cele cumpărate în această perioadă, se numără și moșia Hurezi, cumpărată cu toți rumânii "în afară de trei case", pentru suma de 333 de ughi și 66 de bani, de la jupâneasa Stana, văduva lui Dima Chiurciubașa, și de la fiul ei Matei postelnicul din Drăgoești, la 22 decembrie 1684¹⁰. Ajuns pe tronul Ȧării Românești, lui vodă Brâncoveanu i se oferă posibilități multiple de sporire a moșiilor sale. Astfel, Constantin Brâncoveanu a reușit ca pe lângă cele 43 de stăpâniri moștenite și cele 13 cumpărate ca boier, să achiziționeze, ca domn, un număr de 123 proprietăți. Ajungând să stăpânească în total 179 de proprietăți înșirate din Mehedinți până în Buzău și Argeș până la Dunăre și peste munți în Transilvania, putem afirma fără teama de a greși că Brâncoveanu a fost cel mai bogat proprietar funciar pe care l-a avut vreodată Ȧara Românească¹¹.

După cum era și firesc, asupra ctitoriei sale de la Hurezi se va revărsa din plin dărnicia voievodală. Unele documente din 14 mai și 11 iunie 1691, în care se vorbește de zidirea mănăstirii "care acum din temelia ei se înalță", arată că domnitorul Constantin Brâncoveanu i-a dăruit satul Hurezi "cu tot hotarul cu toți rumânii și cu tot venitul den

⁸ *Călători străini despre țările române*, vol. VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 214-215.

⁹ *Ibidem*, p. 216.

¹⁰ Ion Ionașcu, *Istoricul mănăstirii Hurezi după documente inedite din Arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, în "Arhivele Olteniei", XIV (1935), nr. 79-82, p. 295-296.

¹¹ Iolanda Ȧighiliu, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul "Constantin Brâncoveanu", redactori coordonatori: Paul Cernovodeanu și Florin Constantiniu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989, p.82.

câmpu, den pădure, den apă, cu vaduri de moară și livezile”¹². De obicei, moșiile pe care voievodul le dăruia lăcașurilor sfinte erau din cele cumpărate, nu din satele de moștenire, aceasta pentru a nu se înstrăina părți din fondul principal al familiei. În momentul în care se vor încheia lucrările la Hurezi, inclusiv cea a picturii, domnul Țării Românești va emite la București, la 25 aprilie 1695 (7203) primul hrisov solemn referitor la Hurezi, cu caracter cumulativ, prin care va înzestra mănăstirea cu sate, moșii, ocine, cu munții ce țin de ele, mori, vii, rumâni, ȱigani, sare, vinărici și altele, adăugând la satul Hurezi și satele Râmești, Șirineasa, Slăvitești, Runcu, Baia de Fier și multe altele, cu ȱigani și sălășe de ȱigani¹³. Am putea spune că la această dată s-a format mahalaua ȱigănia de lângă mănăstirea Hurezi, nucleul acesteia fiind format din ȱiganii aduși la început de voievod, pentru a-i folosi ca mână de lucru pentru zidirea sfintelor lăcașuri. Toponimul de ”Bivolărie”, care denumește o parte a satului Romanii de Jos, atestă faptul că acolo erau grajdurile ce adăposteau bivoli mănăstirii. Aceștia călcau în picioare și frământau pământul adus din dealul Ulmului, din care se făcea mai apoi cărămida, care se ardea în cuptoare speciale și apoi era transportată din mână în mână, pe o distanță de aproximativ un kilometru, până la locul zidirii bisericii. Un alt toponim, și anume ”Neagota”, atestă prezența aici a robilor ȱigani, pe care localnicii îi numeau ”nagote”, adică oameni neserioși, care provoacă numai încurcături și necazuri. Asistăm în epoca brâncovenească la un fenomen interesant, și anume la procesul de asimilare a rumâniei cu robia, devenind vizibilă tendința stăpânilor de domenii, laici și eclesiastici, de a-l trata pe rumân ca pe un rob - ȱigan, lipsit de orice drepturi. Rumânii și robii - ȱigani vor deveni astfel componenta esențială a mecanismului economic al domeniului feudal sau mănăstiresc, menținerea lor fiind ceva firesc în întăririle de stăpânire sau hrisoave¹⁴. În hrisovul de la 1695 întâlnim nume de rumâni devenite la ora actuală nume de familie în Horezu, precum: Udrea, Antonie, Tănăsie, Stanciu, Mihalcea, Dan, Manasia, Manea, Barbu¹⁵, iar pe teritoriul satului Romanii de Jos există până în zilele noastre antroponime care fac referire la strămoșii lor aduși aici de Brâncoveanu, cum ar fi : Buză, Micioi, Gere, Dezrobitu, Zăbavă și alții.

Majoritatea cercetătorilor afirmă că pentru acești robi ai mănăstirii Hurezi a fost ridicată această biserică la 1700 de către arhimandritul Ioan, primul stareț al ctitoriei lui Brâncoveanu, sfătuitor de taină al acestuia și cel care avea să aducă la îndeplinire porunca domnului de a zidi marea lavră de la Hurezi. Se pare că era un monah vâlcean, originar de prin Țara Loviștei, a Lotrului¹⁶, din părțile unde se va naște mai târziu alesul episcop Iosif I al Argeșului. Din pomelnicul Mănăstirii Hurezi aflăm că părinții bine credincioși i-au fost Negoită și Stana. Nu știm cum ieromonahul Ioan a ajuns la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel, unde va fi stareț timp de trei ani, între

¹² Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I - Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. I (A-L), Editată de mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, p377, nota 14.

¹³ Aurelian Sacerdoțeanu. *Hrisovul lui Constantin Brâncoveanu pentru Mănăstirea Hurezi (1695)*, în ”Mitropolia Olteniei”, XII (1960), nr. 9-12, p. 705-706.

¹⁴ Florin Constantiniu, *Politica agrară a lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul ”Constantin Brâncoveanu”, București, 1989, p. 50.

¹⁵ Aurelian sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 708.

¹⁶ T. G. Bulat, *Ioan Arhimandritul, întâiul egumen al Mănăstirii Hurezi*, în ”Mitropolia Olteniei”, XVIII(1966), nr. 5-6, p. 432.

anii 1689 și 1692. În acest spațiu al mănăstirii Negru Vodă, ctitorie a primilor Basarabi, unde s-a desăvârșit în formarea sa duhovnicească, îl va fi aflat voievodul Brâncoveanu pe starețul Ioan, pe care l-a luat la Hurezi, l-a ridicat la rangul de Arhimandrit și l-a pus stareț și ispravnic al acestei mănăstiri. ”Și la Hurezi am venit în Septembrie 24, când era leat 7201 (1692)”, după cum mărturisea el însuși¹⁷. Va conduce mănăstirea Hurezi până la 15 iunie 7234 (1726), când va trece la cele veșnice. Treizeci și trei de ani, arhimandritul Ioan n-a trăit decât la poalele munților Carpați Olteni, muncind, ostendind și, în sfârșit, ”pristăvind” cu gândul la Dumnezeu și la voievodul său, Constantin Brâncoveanu creștinul. Toată ființa lui s-a topit în adorarea acestor doi stăpâni: Dumnezeul tuturor măririlor și sluga Lui jertfită cu toate ale sale, pentru că era un creștin cu adevărat practicant.

La vremea sa, starețul Ioan de la Hurezi a fost considerat cel mai iscusit ctitor și ispravnic de biserici și mănăstiri din Țara Românească: cel care gândea, supraveghea, organiza șantierul, care stabilea iconografia și îngrijea finalizarea tuturor lucrărilor. În documentele acelor vremuri, între anii 1696 și 1715, sunt amintite nouă lăcașuri la care a fost ispravnic, și anume: Catholiconul Hurezilor, paraclisul și bolnița mănăstiri Hurezi, schiturile Sfântul Ioan Botezătorul și Sfântul Ștefan de la Hurezi, mănăstirile Polovragi, Surpatele, Dintr-un lemn și Govora¹⁸. Dar inimosul arhimandrit Ioan va ridica, în calitate de ctitor, și alte sfinte lăcașuri: schitul Sfinții Apostoli de la mănăstirea Hurezi, paraclisul tuturor Sfinților de la mănăstirea Cozia, schitul Sărăcinești (alături de episcopul Damaschin și alți monahi), trapeza de la Hurezi, biserica Adormirii Maicii Domnului din Craiova (de la hanul mănăstirii Hurezi, construit tot de el) și a fost ctitor al picturii de la schitul Fedeleșoiu. Arhimandritul Ioan este considerat a fi și autorul pisaniiilor și inscripțiilor în versuri redactate în ctitoriile sale, sau în bisericile a căror zidire a supravegheat-o.

Nu cunoaștem de ce biserica Sfinților Îngeri de la poarta mănăstirii nu are o astfel de pisanie. Este posibil ca arhimandritul Ioan doar să fi zidit această biserică, pe care n-a mai apucat să o finalizeze și să o picteze. Din vremea sa datează arhitectura acestui sfânt lăcaș, fiind o biserică modestă de plan dreptunghiular, în formă de corabie. Face parte din categoria bisericilor de zid fără turlă, având un pridvor de lemn care este unic în arhitectura românească. Acesta ne amintește de prima formă a bolniței de la Bistrița, așa cum apare în tabloul votiv cu Pahomie -Barbu Craiovescu, și de biserica din Bălănești, ctitoria episcopului Ștefan născut la Râmești, situată nu departe de Hurezi, ambele fiind construcții de zid cu pridvoare de lemn¹⁹. Biserica este acoperită cu șită, iar pridvorul este sprijinit de câțiva stâlpi de lemn. În exterior se remarcă brâul brâncovenesc, care desparte fațada în două registre, văruiți în alb. În interior, între naos și pronaos se află două coloane groase, care susțin bolțile superioare. Catapeteasma este din zid, având un element specific, și anume existența ușilor împărătești și a ușii diaconești dinspre nord, lipsind cea din sud. În sfântul altar, sfânta masă este lipită de peretele de răsărit al bisericii.

¹⁷ *Ibidem*, p. 433

¹⁸ *Ibidem*, p. 440-443.

¹⁹ Corina Popa, Ioana Iancovescu, *Mănăstirea Hurezi*, Editura Simetria, București, 2009, p. 90.

Cel care avea să împodobească cu pictură și să înfrumusețeze acest sfânt lăcaș a fost Dionisie Bălăcescu, egumen al Mănăstirii Hurezi, cu unele mici întreruperi, timp de aproape o jumătate de veac (1735-1783). Acesta s-a născut în primii ani ai veacului al XVIII-lea, într-o familie de boieri gorjeni, și a avut numele de miren timer Dragu²⁰. El a fost crescut "din mică vârstă" la Mănăstirea Hurezi, unde a și luat în anul 1730 cinul călugăriei. În perioada 15 iunie 1734 - 25 martie 1735 a funcționat ca egumen al Mănăstirii Strehăia, fiind numit apoi stareț al mănăstirii sale de metanie, în locul omonimului său Dionisie I Iliev Polovrăgeanul²¹. Candidat la scaunul de episcop al Râmnicului, la alegerea din 28 iunie 1735, Dionisie Bălăcescu a întrunit același număr de voturi ca Ghenadie al Coziei și numai cu un vot mai puțin decât Climent al Bistriței, care a fost declarat ales. În vremea egumeniei lui se încheia și ocupația austriacă în Oltenia, pe care Dionisie nu a agreat-o și pe urma căreia Biserica de peste Olt n-a avut decât de suferit. Prin martie 1738 el inițiază, alături de episcopul Climent și de vărul său Matei Bălăcescu, acțiuni diversioniste împotriva imperialilor, semnând o proclamație prin care aceștia "au îndemnat pe locuitori și călugări să treacă de partea turcilor și să ia armele în contra Austriacilor"²². După plecarea austriecilor, Hurezul începe să cunoască iarăși bucuria trecutei splendori, datorită superiorului ei muncitor, pios și corect²³. Pentru meritele sale deosebite ca păstrător al marelui lavru de la Hurez, dar desigur și pentru atitudinea curajoasă ce avusese față de stăpânirea austriacă, Dionisie a fost ridicat la rangul de arhimandrit. Totuși, egumenia lui Dionisie a fost întreruptă în anul 1747 de proegumenul Ghenadie, iar la începutul anului 1748, mănăstirea a fost iarăși lipsită de conducerea arhimandritului Dionisie și încredințată, pentru vreo nouă luni de zile, unui călugăr Ștefan, care va deveni, apoi, egumen la Bistrița. Nu se cunosc motivele intime care au dus la aceste înlocuiri temporare, ce au dat rezultate negative²⁴. Candidat din nou la episcopat în 1773, nu a izbutit nici de data aceasta să fie ales. Din anul 1776, slăbit de bătrânețe, Dionisie Bălăcescu a lăsat conducerea mănăstirii Hurezi proegumenului Gherasim, dar acest călugăr vanitos și arghirofil a dus mănăstirea la sărăcie și dezbinare. Nu se cunoaște data morții sale. Unii istorici afirmă că a murit după 12 martie 1783²⁵, iar alții consideră data morții înainte de 5 iulie 1782, data unei anafore domnești, unde este menționat "răposatul arhimandrit Dionisie"²⁶.

Dionisie Bălăcescu a rămas o figură luminoasă și un nume plăcut în istoria Mănăstirii Hurezi, mai ales prin "Foișorul lui Dionisie", situat în dreapta paraclisului chiliilor de vest și realizat în intervalul iunie - august 1753²⁷. Inserat ca un prețios

²⁰ Radu Crețeanu, *Mărturie de locașuri sfinte. Dionisie Bălăcescu*, în "Mitropolia Olteniei", XXV (1973), nr. 11-12, p. 917.

²¹ Ion Ionașcu, *Contribuții la istoricul Mănăstirii Hurez după documente inedite din Arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1935, p. 15.

²² Alexandru A. Vasilescu, *Oltenia sub austriaci (1716-1739)*, vol. I, București, 1929, p. 182.

²³ Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 15.

²⁴ *Ibidem*, p. 16.

²⁵ Gherasim Cristea, Episcopul Râmnicului, *Mănăstirea Hurezu - candela nestinsă a ortodoxiei românești*, Editura Conphys, Râmnicul Vâlcea, 2003, p. 98.

²⁶ Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 918, nota 6.

²⁷ Ghenadie al Râmnicului, *Visite canonice însoțite de note istorico-arheologice din anii 1890-1891*, Tipografia "Cărților Bisericești", București, 1892, p. 41.

giuvaer în ordonanța clasică a incintei Mănăstiri Hurezi, marcând evoluția stilului arhitecturii din Țara Românească în decurs de o jumătate de veac, Foișorul lui Dionisie este considerat de specialiști un "adevărat cântec de lebedă al arhitecturii brâncovenești ajunsă în faza cea mai înflorată"²⁸. Se pare că tot în anul 1753 Dionisie începe să se ocupe de repararea bisericii robilor țigani și de împodobirea ei cu pictură. Aceste lucrări vor fi executate de "Diiacón Dimitrie zugrav" și terminate la "8 iulie 7265"(1757), așa cum arată inscripția din câmpul inferior al icoanei hramului, care se află pe peretele de vest al lăcașului, deasupra ușii de intrare în biserică. Același Dumitru se află trecut, împreună cu zugravul Radu, și în pomelnicul bisericii scris pe peretele de la proscomidie²⁹.

Un document istoric de excepție și în același timp de o deosebită valoare artistică îl reprezintă tabloul votiv, care urmează formula deja consacrată în epoca brâncovenească, desfășurându-se pe laturile de vest, de nord și de sud ale pronaosului. Pe peretele vestic, în jumătatea dinspre sud, sunt înfățișați: "Dionisie arhimandrit Bălăcescul, carele au împodobit această sfântă biserică cu zugrăveală precum să vede și pe dinafară, precum să vede, cu coperișu, cu tencuiala; și a fostu egumen la Hurez ani 22, la leat 7265 avgust 13 dăni". Urmează: "Theodosie ermonah, Dionisie ermonah, Athanasie ermonah, Eroftei ermonah, Visarion ermonah, Mihai Monah, Dosotei ermonah". Tot pe peretele vestic, către nord, sunt reprezentați: "Ioan arhimandrit, carele a zidit această sfântă biserică din temelie"; apoi Climent ermonah Grediștean, Dionisie ermonah, Iosif ermonah³⁰. Dionisie Bălăcescu și Ioan arhimandritul țin în mână macheta bisericii, pe peretele vest, deasupra ușii de la intrare.

Pe peretele sudic (cu multe inadvertențe în textul inscripțiilor) sunt: Constantin Vodă Brâncoveanu (sub domnia căruia s-a clădit biserică), Constantin Brâncoveanu vel ban, nepotul lui Constantin Băsarab (șeful familiei la vremea zugrăvirii, care va fi ajutat, ca și la biserică din Baia de Fier, cu bani), cu copiii Nicolae și Manolache, Constantin Mavrocordat (a cincea domnie, 1756-1758) și episcopul Grigore Socoteanu al Râmnicului (care a ocupat scaunul episcopal de la 8 mai 1748 până la 21 mai 1764).

Pe peretele nordic, sub titlul general "neamul sfinții sale părintelui Dionisie" sunt înfățișați: "jupân Matei Bălăcescu vornic, caimacan scaunului Craiovei și văr mai mare cu părintele arhimandrit Dionisie"(este vorba de Matei, fiul lui Neagul iuzbașa Bălăcescul, atestat în 1697, care a fost caimacan între 1737-1738 și a luat parte la acțiunea anti-austriacă din martie 1738; el a murit în același an, în luna octombrie); urmează: "jupanul Fota postelnicul brat ego Bălăcescu i jupan Matei căpitan brat ego, jupan Constantin Bălăcescu biv vel chicer, jupanița Mariia biv vel vorniceasa za Târgoviște, jupan Ioniță păharnic sin ego (fiul lui) i jupanița lui Stanca, Filip Bălăcescu tatăl părintelui"³¹.

²⁸ Vasile Drăguț, *Arta brâncovenească*, București, 1971, p. 23.

²⁹ Teodora Voinescu, Petre Oprea, *Meșterii locali în pictura feudală din regiunea Craiova*, în "Studii și Cercetări de Istoria Artei", I (1954), nr. 1-2, p. 218.

³⁰ Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea (sec. XIV - 1848)*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 524. Vezi și Gherasim Cristea, Episcopul Râmnicului, *op.cit.*, p. 84-85.

³¹ Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 925.

Pictura, executată în stil bizantin, în frescă, acoperă în întregime interiorul bisericii. În pronaos întâlnim scena Nașterii Domnului, cu inscripția: "Auzit-au păstorii pe îngeri", urmată de "Închinarea magilor", cu inscripția: "Mărturisitori de Dumnezeu fiind, magii s-au întors" și de "Fuga în Egipt". Pe catapeteasma care este din zid se află pictate: icoana Mântuitorului, alături fiind icoana hramului, în dreapta, intitulată "Soborul Sfinților Voievozi". În decursul timpului, această pictură s-a degradat. O inscripție de deasupra ușii de la intrare, în pronaos, pe peretele de vest, ne spune: "În anul 1913 iunie s-a spălat sfânta biserică de fum și egrasie și s-au reparat toate stricăciunile picturei cu cheltueala Dlor C. Ionescu, Mariea C. Ionescu, Prot. M. Aureliu și alții. Zugravi: Toma Cristescu din com. Bărbătești și Pavel Grigorescu din Costești".

Din vechile catagrafii ce ni s-au păstrat, cunoaștem numele câtorva dintre ostenitorii și slujitorii acestui sfânt lăcaș. Dintr-o catagrafie din "luna Octombrie, anul 1840" aflăm că preoții din Romani din anul 1839 erau: Pavel popa, Tănase Drăgulescu, Anghel Nicolae Vasilescu și Marin popa Pătru Romanu³². Acesta din urmă, "Marin sin popa Pătru", este consemnat și în catagrafia de la 1845 ca slujitor la biserica Sfinților Îngeri din Mahalaua Țigănia, "hirotonit pă această biserică la 23 aprilie 1834"³³. În Anuarul Cassei Bisericii din 1909 sunt consemnați la Parohia Râmești, din care făcea parte și biserica filială din Romanii de Jos (Clăcași), preotul paroh Angelescu Filimon, născut la 2 octombrie 1854, absolvent al Seminarului inferior și numit aci la 1 aprilie 1894, ajutat de preoții supranumerari: a) Pr. Romcescu Ioan, născut în 1857, numit aci la 1 decembrie 1901, fiind adus de la Mănăstirea Arnota, și b) Pr. Matei Aureliu, născut la 6 noiembrie 1856 și numit aci la 29 mai 1878, fiind adus de la Mănăstirea Hurezi³⁴. Monografia Eparhiei Râmnicului și Argeșului consemnează ca slujitori la această parohie, în 1976, pe preotul paroh Trăistaru N. Dumitru, născut la 7 iunie 1944, diacon la 25 decembrie 1973 și preot la 1 ianuarie 1974, și pe preotul Angelescu Gheorghe, născut la 17 mai 1901, preotit la 12 decembrie 1923, duhovnic la 15 august 1927 și pensionat la 1 iulie 1973, cântăreț fiind Pruican N. Ion, originar din satul Tănăsești - Horezu³⁵. A urmat pentru o scurtă perioadă de timp preotul Diaconu Grigore, cunoscut mai ales cu numele de părintele Relu.

La 1 septembrie 1987 este numit la această parohie preotul Dumitrescu Constantin, hirotonit diacon la data de 17 septembrie 1987 și preot la data de 18 septembrie 1987. Acesta a desfășurat aici o intensă activitate pastoral - misionară și administrativ - gospodărească, reparând și restaurând pictura la toate cele patru biserici din parohie. În anii 1995-1996 s-au făcut lucrări de restaurare și la biserica "Sfinții Voievozi" de la Romanii de Jos, care a fost resfințită la data de 30 octombrie 1996 de către Preasfințitul Irineu Slătineanu, arhiepiscop vicar al Episcopiei Râmnicului, episcop fiind Preasfințitul Gherasim Cristea. Cu acel prilej, preotul Dumitrescu Constantin a primit rangul onorific de iconom stavrofor. La ora actuală cucernicia sa a pus piatra de temelie pentru zidirea bisericii noi în cătunul Romanilor de Sus numit Săliște, situat la

³² Preotul I. Popescu - Cilieni, *op. cit.* p. 56.

³³ Pr. I. Ionescu, *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845. Județul Râmnicu-Vâlcea*, în "Mitropolia Olteniei", XVII(1965), nr. 7-8, p. 647.

³⁴ Administrațiunea Cassei Bisericii, *Anuar 1909*, p.229.

³⁵ *Eparhia Râmnicului și Argeșului. Monografie*, coordonator: Pr. Dumitru Sandu, vol. II, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 938.

baza plaiului Scărișoara, peste râul Romani (Bistricioara). Prin anul 1950, brigadierul silvic Hoanță a adus aici două familii de rudari, care trăiau în corturi. de la aceste două familii s-a ajuns la un cătun de peste 700 de persoane, care trebuiau să meargă cu morții până la Romanii de Jos, în Neagota, unde era cimitirul, pe o distanță de peste 5 km. Piatra de temelie a noii biserici, situată pe locul islazului sătesc de la Săliște, care va avea hramul Sfântul Marele Mucenic Pantelimon și sfântul Marele Mucenic Gheorghe, s-a pus la 10 mai 2012 de către Înaltpreasfințitul Gherasim Cristea împreună cu Preasfințitul Emilian Lovișteanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului.

Biserica "Sfinții Îngeri" sau "Sfinții Voievozi" din satul Romanii de Jos este un monument de arhitectură de categorie valorică B, fiind înscrisă în Lista monumentelor istorice din 1991-1992 cu codul 39B0290, iar în Lista din 2004 cu codul VL-II-m-B-09897³⁶. Această biserică modestă ca dimensiuni, simplă ca soluții de arhitectură, reprezintă o formă de continuare și adaptare a tradiției artei brâncovenești la condițiile secolului al XVIII-lea. Parte componentă a ansamblului Mănăstirii Hurezi, ea se înscrie la loc de frunte printre monumentele istorice din epoca brâncovenească, aducând numeroase date documentare despre clericii și despre viața de la periferia acestei mănăstiri și având astfel o mare valoare istorică.

³⁶ Ligia-Elena Rizea, Ioana Ene, *Monumentele istorice din Județul Vâlcea. repertoriu și cronologie*, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2007, p. 54.